Обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти
Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Сєвєродонецьк

2021

Затверджено науково-методичною радою
Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 1 від 28.01.2021 року)

Укладач: О. А. Манукян, методист обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти

Методичні рекомендації містять практичні поради щодо організації дистанційного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Матеріали призначені для педагогів закладів загальної середньої освіти, інклюзивно-ресурсних центрів.

ПЕРЕДМОВА

Вирішення нових завдань, поставлених перед системою освіти України процесами державотворення, кардинальними змінами в суспільно-політичному житті, вимагає вироблення адекватної організаційної структури системи освіти, яка б забезпечувала перехід до системи освіти на основі сучасних технологій.

Дистанційне навчання – взаємодія педагога та здобувачів освіти між собою на відстані, що відображає всі властиві освітньому процесу компоненти та реалізується через специфічні засоби інтернет-технологій або інші засоби, зокрема інтерактивні. Дистанційне навчання – новий освітній досвід, що з'явився в Україні нещодавно, але вже встиг зайняти своє місце в педагогічному середовищі.

Необхідність у такому методі організації освітнього процесу обумовлена різними чинниками, серед яких можна назвати потребу в інтерактивній взаємодії здобувачів освіти та педагогів в процесі навчання, надання учням можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу. І, звичайно ж, цей спосіб реалізації освітнього процесу дає можливість не переривати навчання в той момент, коли це неможливо за певних причин здійснити в закладі освіти, зокрема у випадках надзвичайних обставин.

Загалом дистанційне навчання розширює можливості здобуття освіти особами, які не можуть відвідувати заклади освіти з різних причин (стан здоров'я, систематичне заняття спортом, проживання на непідконтрольній українській владі території).

Дистанційне навчання (на відміну від сімейного навчання та екстернату) забезпечує постійний педагогічний супровід, регулярне відстеження результатів навчання здобувачів освіти, а також надання їм (за потреби) підтримки в освітньому процесі.

Особливої уваги потребують питання організації дистанційного навчання для осіб з особливими освітніми потребами (їм потрібна підтримка з боку асистента вчителя та/або асистента учня), коли психологічні особливості розвитку дитини утруднюють навчання в онлайн-форматі, а також у випадках, коли немає доступу до інтернету або технічних засобів навчання. У цих випадках слід передбачити використання доступних засобів комунікації для формування ефективної взаємодії.

Запорукою успішного дистанційного та онлайн-навчання, окрім дієвих сервісів і технічних засобів, є наявність правил і рекомендацій, яких дотримуються всі учасники освітнього процесу. Важливою передумовою ефективного опанування знань в умовах дистанційного навчання є самодисципліна здобувачів освіти. Звісно, ані вчителі, ані адміністрація закладу освіти не відповідальні за вміння учнів самоорганізовуватися. Водночас є чимало прийомів, які дозволять зробити комунікацію під час віддаленого навчання зрозумілою та передбачуваною.

Рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами в умовах дистанційного навчання.

Дистанційне навчання — це форма організації освітнього процесу з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та здобувачів освіти на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі. Отримання навчальних матеріалів, спілкування між суб'єктами дистанційного навчання забезпечується шляхом організації передачі відео, аудіо, графічної та текстової інформації.

Під час організації освітнього процесу шляхом використання дистанційних технологій для дітей з особливими освітніми потребами насамперед треба розуміти особливості розвитку дитини, її поведінки, чи має дитина технічну можливість відвідувати онлайн-заняття. Це допоможе обрати оптимальне співвідношення відеоконференцій та матеріалу для самостійного опрацювання. Якщо, ураховуючи індивідуальні особливості здобувача освіти з особливими освітніми потребами, педагог розуміє, що учень матиме труднощі з прямим включенням, більша увага приділяється підготовці матеріалів для самостійного опрацювання. Це дозволить учням переглядати матеріали та виконати завдання у зручний для них час. Ще одним рішенням буде проведення уроків онлайн з одночасним їх записом. Основна частина дітей буде взаємодіяти з учителем та зможе одразу з'ясувати незрозумілі для себе питання під час заняття, а записаний урок буде доступний дітям з особливими освітніми потребами.

У процесі організації дистанційного навчання треба враховувати, що кожна дитина з ООП потребує часу для адаптації: хтось адаптовується одразу, а для когось має минути деякий час, щоб дитина зрозуміла, що відбувається навколо, головне бути до цього готовими та не здаватись.

Дистанційне навчання має майже такий комплекс заходів, як і денна форма навчання.

Під час дистанційного навчання зміст освіти й кількість годин для його опанування не скорочується, а реалізується в синхронному та асинхронному режимах (з урахуванням необхідності запобігання погіршенню здоров'я учнів і вчителів, а також технічних можливостей для синхронної взаємодії).

Синхронний режим - це «прямий ефір», дитина контактує через засоби зв'язку безпосередньо з учителем. Це може бути відео-, аудіозв'язок, спілкування в чаті. Дозволяє підтримати дітей. Навіть коли педагог надсилає смайлик, добрі слова, це спричиняє розуміння дитиною з ООП, що вона долучена до спільного процесу.

Асинхронний режим має на меті самостійне (за участю батьків) планування або планування за допомогою вчителя, гнучких та жорстких дедлайнів. Для дітей з особливими освітніми потребами гнучкі дедлайни більш прийнятні: коли дитина не встигає, то додається час на доопрацювання.

Зв'язок може відбуватися через електронне листування, телевізійні уроки, учителі створюють блоги, сайти тощо.

Звертаємо увагу, що саме асинхронне дистанційне навчання дає можливість педагогам забезпечити диференціацію освітнього процесу, адже є діти, яким потрібно більше часу на опрацювання тієї чи іншої теми, діти з

особливими освітніми потребами, які потребують індивідуального підходу, спеціальних форм і методів викладення навчального матеріалу, діти, які навчаються за індивідуальним навчальним планом.

Перевага асинхронного дистанційного навчання ще в тому, що його можна планувати з урахування наявних умов.

Водночас варто зазначити, що найкращий результат досягається засобами гібридного навчання – коли педагог зустрічається з дітьми в синхроні (наприклад на відеоконференції) і в той самий час застосовує асинхронне навчання.

Дистанційне навчання вимагає більш щільної комунікації задля компенсації відсутності особистого спілкування.

Для проведення онлайн-уроку та його подальшого запису кожному вчителю знадобиться:

- інтерактивна панель з вбудованим комп'ютерним модулем,
- програмне забезпечення для створення, демонстрації та запису уроку, відеокамера,
- високошвидкісний інтернет.

Поради педагогу для організації дистанційного навчання.

Для забезпечення належних результатів та дотримання вимог до професійної діяльності, при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми батьками (опікунами), педагогам важливо дотримуватися таких рекомендацій щодо організації професійної діяльності в умовах дистанційного навчання.

Обираючи перевірені та надійні сервіси, необхідно врахувати, чи буде цей засіб задовольняти потреби вашого предмета. Для важливої інформації потрібно подбати про резервне копіювання даних.

Для організації та впровадження дистанційного навчання – проведення онлайн-уроків, корекційно-розвивальних занять, реалізації індивідуального плану, індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, надання рекомендацій батькам та перевірки виконаних завдань педагоги (учителі, асистенти вчителів, учителі-дефектологи, учителі-логопеди) можуть використовувати різні засоби комунікації:

- розміщення завдань та рекомендацій на сайті закладу;
- створення груп з батьками, здобувачами освіти в соціальних мережах (Viber, WhatsApp, Telegram тощо);
- використання електронних платформ (ZOOM, TEAMS, Google Classroom тощо);
- проведення онлайн-конференцій;
- спілкування в телефонному режимі;
- листування через електронну пошту.

Налагоджені алгоритми під час дистанційного навчання зменшать кількість уточнень та заощадять час, адже, якщо вчитель щоразу викладає навчальні матеріали в групі класу на певній платформі, питання, де їх шукати

не виникне. Також украй важливо зрозуміло викладати не лише матеріал для опрацювання, а й домашні завдання.

Особлива увага приділяється зворотному зв'язку, адже персональний зворотний зв'язок, для здобувачів освіти з ООП це дуже важливо. Зверніть увагу на форму: вона може бути письмовою, у вигляді смайлів, але краще сприймаються короткі відео. Зворотний зв'язок має бути конкретним, прозорим і чітким. Він має спричинити зміни в поведінці, але не через страх, а тому, що учень зрозумів помилку й хоче її виправити.

Починати потрібно з хорошого – це заспокоює дитину, і вона сприймає інформацію. Дайте корисні поради: *«Наступного разу треба звернути увагу на…»*. Важливо, щоб це звучало позитивно. Якщо ви не даєте поради – дитина не буде бачити, куди їй далі розвиватися. Наступним кроком – мотивуйте до подальших дій і розвитку. Усі компоненти мають бути приблизно однакові за обсягом.

Ще один аспект ефективного співробітницва – це регулярність. Зворотний зв'язок не може бути час від часу, він має бути постійним і послідовним. Саме так ми можемо дійсно чогось навчити дітей, особливо коли це стосується здобувачів освіти з ООП.

Діяльність дитини з особливими освітніми потребами оцінюється не лише з позиції набутих знань, а насамперед – з позиції прогресивного розвитку.

Для успішної реалізації дистанційного навчання надзвичайно важливими є:

- залучення батьків до консультування щодо особливостей організації процесу дистанційного навчання;
- повторення та актуалізація раніше вивченого матеріалу;
- урахування індивідуальної працездатності дитини відповідно до стану її здоров'я;
- моніторинг динаміки втомлюваності;
- дотримання режиму дня, заснованого на наукових рекомендаціях;
- спокій, упевненість і позитивні емоції педагогів та батьків.

Для організації дистанційного навчання використовувати:

- навчальну та методичну літературу для навчання дітей з особливими освітніми потребами, зазначену в «Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України», розміщеному на офіційних сайтах МОН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;
- різні освітні вебресурси та онлайн-платформи, мультимедійні матеріали, навчальні відеофільми, відео- та аудіозаписи лекцій, семінарів тощо, інтерактивні вправи та ін. Для онлайн-навчання дітей з особливими освітніми потребами набуває особливого значення відео із субтитрами. YouTube – один з найпопулярніших сайтів для пошуку навчальних відео, але там не всі відео мають якісні субтитри, а деякі не мають узагалі, тому варто

шукати навчальні відео й на інших ресурсах. Наприклад, на TED. Безкоштовно створити субтитри для власного відео можна на сайті Amara.

- Діти початкової ланки люблять ігри-змагання, тому вам стануть у пригоді такі сервіси, як Kahoot і ClassDojo. Робота з ними дуже подобається дітям і піднімає рівень активації уваги, але щодня використовувати їх не треба.
- Поточне та тематичне оцінювання результатів навчання учнів проводиться дистанційно, але кількість робіт, які виконують учні для такого оцінювання (з фіксацією оцінки у класному журналі), не повинна бути надмірною і спричиняти перевантаження учнів.

Завдання для дітей з особливими освітніми потребами потрібно добирати відповідно до індивідуальних особливостей здобувача освіти, ураховуючи особливість освітніх потреб – згідно з індивідуальною програмою розвитку, звертати увагу на обсяг і складність запропонованих вправ. З огляду на те, що діти з особливими освітніми потребами потребують додаткової підтримки та створення спеціального середовища, дуже важливо долучати до процесу батьків, яким педагоги повинні надати рекомендації, щодо використання спеціальних засобів, форм і методів виконання тих чи інших завдань.

Самостійне вивчення навчального матеріалу ґрунтується на використанні навчальних матеріалів, які здобувачі освіти отримують через інтернет від педагога.

Для дітей з ООП доречно проводити тести, аби перевірити, як вони засвоїли інформацію. Це можна робити через Quizlet, Google Forms, Kahoot, Pear Deck.

Учням з вищим рівнем потенційних можливостей щодо засвоєння знань доцільно розробити презентації з роз'ясненням алгоритму виконання різних видів робіт; записати власні, адаптувати та модифікувати наявні відеоуроки; розробити завдання творчого характеру з урахуванням інтересів та можливостей учнів та їхніх батьків (можна запропонувати теми рефератів, проєктної та дослідної діяльності).

Для учнів з нижчими потенційними можливостями, які потребують постійного супроводу дорослого, доречно розробити видеоуроки, завдання на підтримання, збереження, закріплення набутих умінь, навичок та завдання розвивального характеру.

У процесі реалізації дистанційного навчання вчителі обов'язково приділяють увагу вправам для очей та постави учнів.

Особливі вимоги висуваються до оформлення та доступності формату документів:

- Використовуйте доступну графіку та давайте текстові описи до нетекстових елементів.
- Діаграми та фотографії – важливий навчальний матеріал, якщо їх правильно використовувати.
- Документи повинні мати прямі та просто структуровані речення, списки, короткі абзаци, добре організований контент та ієрархічні заголовки.

• Ієрархічні заголовки дуже корисні для всіх учнів, оскільки вони дають когнітивну (пізнавальну) мапу за заздалегідь організованою структурою. Вони полегшують навчання.

• Переконайтеся, що обраний шрифт легко читається і його розмір можна змінювати без проблем.

Приклади організації навчання протягом 30 хвилин:

- ❑ Учитель пропонує скрінкаст на 5 хвилин *(трансляція того, що відбувається на екрані пристрою учителя)* + 25 хвилин відповідає на запитання в режимі чату або відеоконференції.
- ❑ 15 хвилин відеоконференція із завданням + 15 хвилин самостійної роботи.
- ❑ 10 хвилин самостійного читання уривку тексту (наприклад, параграфа), а потім 20 хвилин запитань в організованому середовищі.
- ❑ 30 хвилин – аналіз теми, робіт учнів у відеоконференції.
- ❑ 8 хвилин – тематичне відео на YouTube + 22 хвилини виконання завдання із зворотним зв'язком.
- ❑ Дві 10-хвилинні вправи + 10 хвилин узагальнення.

Ключове – знати цілі (що учні мають знати на кінець уроку) і визначити альтернативні способи досягнення.

В умовах використання технологій дистанційного навчання асистент учителя:

• організовує спільно з учителем/ями освітній процес з використанням технологій дистанційного навчання;

• забезпечує комунікацію закладу освіти та батьків (інших законних представників дитини) з метою організації навчання учнів з особливими освітніми потребами;

• координує дистанційне навчання з батьками (іншими законними представниками) дитини, зокрема завчасно попереджає про зміни розкладу, необхідні навчально-дидактичні матеріали тощо;

• здійснює підготовку матеріалів для дистанційного навчання для учнів з особливими освітніми потребами, зокрема консультує батьків щодо їх використання;

• забезпечує підготовку індивідуальних завдань та адаптацію їх до використання в умовах дистанційного навчання;

• забезпечує індивідуалізацію технологій дистанційного навчання з урахуванням особливих освітніх потреб, зокрема обирає відповідні інструменти, консультує батьків щодо технічних особливостей їх використання з учнями з особливими освітніми потребами;

• асистує вчителю під час проведення дистанційних занять, наприклад: допомагає вчителю під час поділу учнів на пари та групи в ZOOM-конференціях, може приєднуватись до будь-якої пари / групи в будь-який момент, допомагати та виправляти помилки, слідкувати за піднесенням рук учнів;

• надає учню та його батькам (іншим законним представникам) рекомендації щодо дотримання норм під час користування комп'ютерною технікою.

Якщо асистент учителя в процесі дистанційного навчання помічає психотравмувальні сімейні ситуації, нервозність батьків, систематичне невиконання з дітьми завдань, надмірну вимогливість до дитини або надмірну опіку тощо, він повинен повідомити про це вчителя, практичного психолога та керівника закладу освіти.

Проведення корекційно-розвивальних занять шляхом використання технологій дистанційного навчання здійснюється за погодженням з одним з батьків згідно з індивідуальною програмою розвитку з урахуванням індивідуальних потреб і потенційних можливостей дитини з особливими освітніми потребами та за наказом керівника закладу.

Графік проведення корекційно-розвивальних занять з використанням технологій дистанційного навчання затверджує керівник закладу освіти.

Основною метою таких занять є збереження досягнутих раніше результатів корекційно-розвивальної роботи, тому доречно розробити завдання на підтримання, збереження, закріплення набутих умінь, навичок та завдання розвивального характеру, а також надати рекомендації батькам щодо підтримки дитини та надання допомоги у виконанні цих завдань.

Оплата за проведені дистанційно на умовах цивільно-правових договорів корекційно-розвивальні заняття здійснюється в разі наявності підписаного акту виконаних робіт. Факт надання психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг шляхом використання дистанційних технологій в умовах карантину можуть підтвердити батьки дитини з особливими освітніми потребами.

Робота з батьками дітей з ООП.

Батьки в процесі інклюзивного навчання є повноправними членами команди психолого-педагогічного супроводу та відповідно до законодавства несуть відповідальність за створення умов для навчання, виховання та розвитку дитини. З огляду на те, що діти з особливими освітніми потребами потребують додаткової підтримки та створення спеціального середовища, дуже важливо долучати до процесу батьків. Батьки – партнери під час організації дистанційного навчання.

Перед тим як починати заняття, треба виділити час на роботу з батьками:

- надати рекомендації щодо використання спеціальних засобів, форм і методів виконання тих чи інших завдань;
- заздалегідь надіслати перелік матеріалів, які знадобляться для заняття (з'ясувати в батьків, чи в них є матеріали, які планується використати під час заняття. Якщо немає, треба передати ці матеріали або пояснити, як зробити їх власноруч);
- пояснити батькам, як виконувати вправи та як допомагати дитині.

З метою вдосконалення освітнього процесу в режимі онлайн бажано підтримувати з батьками зворотний зв'язок.

Наприклад, можна зробити тест у Google-формах, за допомогою сервісів Mentimeter, Poll Everywhere, Survey Monkey із запитаннями, що покращити та змінити, що викликало труднощі, на що треба звернути увагу, що сподобалось, а що ні.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

- Навчання вдома: практичні поради для вчителів від психологині Світлани Ройз. https://nus.org.ua/articles/navchannya-vdoma-praktychniporady-dlya-vchyteliv-vid-psyhologyni-svitlany-rojz/.
- Як технічно організувати дистанційне навчання — покрокова інструкція. https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvatydystantsijne-navchannya-pokrokova-instruktsiya/.
- 35 інструментів для дистанційного навчання — добірка НУШ. https://nus.org.ua/articles/30-instrumentv-dlyadystantsijnogo-navchannya-dobirka-nush/.
- Практики та підходи до дистанційного навчання — рекомендації для вчителів. https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-dodystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlyavchyteliv/.
- Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання. https://nus.org.ua/articles/chotyry-servisy-yakidopomozhut-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/
- Як працювати в Google-клас: покрокова інструкція. https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-v-google-klaspokrokova-instruktsiya/.
- Усе в одному місці: як програма Discord допоможе організувати дистанційне навчання. https://nus.org.ua/articles/use-v-odnomu-mistsi-yakprograma-discord-dopoozhe-organizuvaty-dystantsijnenavchannya/.
- Як використовувати YouTube у дистанційному навчанні. https://nus.org.ua/articles/yak-vykorystovuvaty-youtube-udystantsijnijnomu-navchanni/.
- Як розробити дистанційний урок для 1–2 класів – інструкція від учительки. https://nus.org.ua/articles/yak-rozrobyty-dystantsijnyjurok-dlya-1-2-klasiv-instruktsiya-vid-vchytelky/.
- Дистанційне навчання в 3–4 класах: інструкції, приклади уроків та комунікації з батьками. https://nus.org.ua/articles/dystantsijne-navchannya-v-3- 4-klasi-instruktsiyi-pryklady-urokiv-ta-komunikatsiyi-zbatkamy/.
- 10 лайфхаків для вчителів і порада батькам – вчителька математики про дистанційне навчання. https://nus.org.ua/articles/10-lajfhakiv-dlya-vchyteliv-iporada-batkam-vchytelka-matematyky-pro-dystantsijnenavchannya/ .

– Як організувати дистанційне навчання для дітей з ООП. Досвід учителів. https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-dystantsijnenavchannya-dlya-ditej-z-oop-dosvid-vchyteliv/
– Дистанційне навчання: як зацікавити учнів – поради від учительки. https://nus.org.ua/articles/dystantsine-navchannya-yakzatsikavyty-uchniv-porady-vid-uchytelky/

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 31 серпня 2020 р. № 1/9-495 Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році. URL: https://cutt.ly/YkiNEOr (дата звернення: 23.12.2020).

2. Дистанційна освіта дітей з особливими освітніми потребами. URL: https://cutt.ly/ski52z7 (дата звернення: 23.12.2020).

3. Луценко І. В. Психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання // Практичний психолог : Школа.2013. № 10. С. 4–15.

4. Ілляшенко Т. Д. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі // Психолог. 2009. № 10. С. 14–18.

5. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник / кол. авторів; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.

6. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник / С. П. Миронова. Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

7. Закон України «Про освіту» (від 04.06.91 р. № 1144-12 із змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text (дата звернення: 23.12.2020).

8. Онлайн-навчання для дітей з ООП – як зробити його доступнішим. URL: https://cutt.ly/Vki4iVj (дата звернення: 23.12.2020).

9. Посібник МОН «Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації». URL: https://cutt.ly/bki3333 (дата звернення: 23.12.2020).